

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

เสถียร โพธิ์นันทะ

โรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

ผมเคยอ่านหนังสือเล่มนี้มาเมื่อสี่สิบที่แล้ว และตั้งใจที่ทางโรงพิมพ์พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย นำหนังสือเล่มนี้มาพิมพ์อีกครั้ง

ผมไม่เคยรู้จักคุณเสถียร โพธิ์นันทะมาก่อน แต่เมื่อตอนที่ผมยังเพิ่งเริ่มโตนั้น ผมได้ยินชื่อเสียงว่าคุณเสถียรเป็นคนหนุ่มที่เก่งทางด้านประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและทางด้านพระธรรมทางฝ่ายมหายานมาก นอกจากนั้นก็ได้ทราบว่าคุณเป็นศิษย์ของสุโขทัย ภิขุ ซึ่งต่อมาได้ลาสิกขามาเป็น นายสุชีพ ปุญญานุภาพ และเพิ่งถึงแก่กรรมไปเมื่อไม่กี่ปีมานี้ แต่คุณเสถียรนั้นได้ถึงแก่กรรมไปก่อนหน้านั้นแล้ว และตอนที่ท่านถึงแก่กรรมก็เป็นข่าวใหญ่ เพราะในคำคืนวันหนึ่งท่านก็อาบน้ำสระผมเข้านอนตามปกติและไม่ได้ตื่นมาอีกเลย หากเป็นสมัยนี้คนทั่วไปก็คงคิดว่าท่าน “ไหลตาย” แต่ชาวพุทธหลายคนเชื่อว่าท่านมาบำเพ็ญบารมีชั่วคราวเท่านั้น

ผมเป็นคนหนึ่งละที่เสียใจที่ท่าน เพราะท่านเป็นทั้งนักพูดนักเขียนที่มีส่วนอ่านเข้าใจง่าย และมีเรื่องแปลก ๆ ที่เราไม่เคยทราบมาก่อนมาเล่าให้ฟังมากมาย หากท่านยังไม่ละสังขารไป เราก็คงจะได้อ่านเรื่องราวที่เป็นเนื้อหาวิชาการทางด้านพุทธศาสนาอีกมากทีเดียว เรื่องที่ท่านเขียนเกี่ยวกับจีนก็มีหลายเรื่อง เรื่องที่ได้รับรางวัลเล่มหนึ่งก็คือ **เมธีตะวันออก** เมื่อหลายปีมาแล้ว ผมได้มีโอกาสสนทนากับ นพ. วิจารณ์ พานิช ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนวิจัย หรือ สกว. ท่านปรารถนาว่าจะยกย่องสนับสนุนนักวิจัยที่มีผลงานดี ๆ แต่ยังไม่ทราบว่าจะใช้คำอะไรมาเรียกดี ผมก็นึกคำขึ้นมาหลายคำ และได้แนะนำคำว่า “เมธี” ด้วย เพราะนึกถึงหนังสือของคุณเสถียร ปรากฏว่าต่อมาคุณหมอวิจารณ์ก็นำคำนี้ไปตั้งเป็น “เมธีวิจัย” และเคยบอกผมว่า ตั้งขึ้นจากคำที่ผมแนะนำนั่นเอง

หนังสือประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเล่มนี้ คุณเสถียรได้เรียบเรียงขึ้นเพื่อใช้สอนพระภิกษุที่ทรงความรู้ขนาดเปรียญธรรมแล้ว ท่านเหล่านี้ได้ศึกษาเรื่องประวัติของพระพุทธเจ้ามาอย่างละเอียดแล้ว ดังนั้นเนื้อหาของหนังสือจึงจับตั้งแต่หลังพุทธกาลเป็นต้นมา แต่ท่านก็เขียนไม่ครบหมดตามที่ต้องการ เพราะท่านได้ถึงแก่กรรมไปเสียก่อน

อย่างไรก็ตามแม้จะมีเพียงประวัติช่วงสั้น ๆ ในระยะ ๕๐๐ ปีแรกของพระพุทธศาสนา แต่ก็ก็เป็นเนื้อหาที่น่าสนใจมาก โดยที่ท่านได้เรียบเรียงเรื่องนี้ไว้นานกว่าสี่สิบปีแล้ว ดังนั้นอาจจะมีการค้นพบ หรือ มีมติใหม่ ๆ ที่ขัดแย้งกับหนังสือนี้บ้าง แต่ผมเองก็ยังไม่ได้อ่านเนื้อความเปรียบเทียบกับเล่มอื่น ๆ อย่างละเอียด เพียงแต่นำมาแนะนำให้ผู้สนใจรับมาศึกษา

การศึกษาประวัติศาสตร์นั้น หลายคนพอใจเฉพาะการได้ทราบที่เกิดอะไรขึ้น แต่อีกหลายคนพอใจที่จะทำความเข้าใจต้นเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์เรื่องนั้น ๆ ในประวัติศาสตร์ และอีกหลาย ๆ คน ก็สนใจที่จะคาดคะเนต่อไปว่า หากเหตุการณ์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น หรือพลิกผันไปอีกทางหนึ่ง ประวัติศาสตร์น่าจะผันผวนหรือเปลี่ยนไปในทางใดได้บ้าง แน่แน่นอนที่ความคิดแบบหลังนี้ไม่มีทางที่เราจะตรวจสอบได้ว่าเป็นจริงหรือไม่ แต่ก็เป็นการทำทนายจินตนาการเป็นอย่างมาก ถ้าหากผู้คาดคะเนมีความรู้กว้างขวางพอที่จะทำได้

สำหรับผู้สนใจศึกษาในแบบที่สองข้างต้น คงจะยินดีที่ได้ทราบว่า คุณเสถียรได้เขียนเรื่องนี้ขึ้นเพื่ออธิบายเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะสาเหตุของการแตกแยก เกิดนิกายต่าง ๆ สาเหตุที่ทำให้เกิดมติและความคิดเห็นต่าง ๆ ฯลฯ เมื่ออ่านไปพินิจพิจารณาไป เราก็คงจะเข้าใจทั้งประวัติศาสตร์และทั้งหลักธรรมในพระพุทธศาสนามากขึ้น

ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาเป็นเรื่องยืดยาว มีเรื่องน่าสนใจมากมายหลายเหตุการณ์ ลองหาซื้อมาอ่านกันนะครับ